

Jan Neruda – Balady a romance

Druh:

lyricko-epická básnická sbírka

Výrazová forma:

poezie

Žánr:

- romance nebo balada (Neruda zde však smazává tradiční chápání romance a balady, balady mají ráz spíše rozmarné romance nebo legendy)
- (balada: lyrickoepická báseň ponurého děje a většinou tragického konce X romance: lyrickoepická báseň rozmanitého obsahu, nejčastěji milostná nebo romantická tematika, vyznívá optimisticky)
- sbírka velmi zapadá do české národní tradice

Formální podoba

kompozice:

- chronologická
- členění textu: 12 balad a 6 romancí
- častá er-forma

jazyk:

- psáno ve verších (trochej- charakteristický pro češtinu)
- několik typů rýmů
- vyskytuje se zde knižní mluva i básnické prostředky (ale ne přemíra, protože Neruda tvrdil, že spousta obrazů myšlenku až dusí!), ale i hovorový jazyk

motivy:

- náboženské
- historické
- biblické
- o smrti
- národu
- přírodě
- politické motivy
- motiv viny a trestu
- lidské vztahy...
- epičnost
- reflexivnost
- vtip
- humor
- sarkasmus
- sociální cítění
- sebeironie (znaky Nerudovy poezie všeobecně)
- využívání lidové poezie
- bájí

- obyčejů
- (apokryfy = převyprávění obecně známého tématu)
- skromný, chvílemi až drsný jazyk
- říká věci přímo
- ve svých básních vypráví krátké příběhy
- prvky dynamizace – elipsy sloves, zvolací věty, hromadění interpunkce

Básnické prostředky:

- přirovnání
- metafory
- anafory
- anastrofy
- archaismy
- básnické přívlastky

Tématická výstavba

Balada pašijová:

- náboženský motiv
- základem obecně lidské problémy
- názory prostého lidu

Děj:

Satan přináší Bohu svou žalobu.

Nestačí mu Ježíšova oběť za spasení celého lidstva, požaduje víc.

Andělé tedy Ježíšovi přidávají další utrpení (nevděk, zrada).

Nakonec Satan požaduje muka největší – aby Ježíš viděl, jak jeho matka lká pod křížem.

Balada horská:

náboženský motiv
zobrazení naivity dítěte

Děj:

Dítě se ptá babičky, jak vyléčit nemocného.

Poradí mu, že jitrocelem a jahodníkem.

Dítě byliny natrhá a snaží se vyléčit ukřižovaného Ježíše (na kříži v kostele).

Balada dětská:

naivní představa lidí o smrti

Děj:

Pro nemocné dítě, jehož matka usnula, si přišla smrtka.

Dítě nejprve nechtělo odejít, avšak nakonec matku přece opustilo.

Balada česká:

národní motivy
nadpřirozeno

Děj:

Rytíř Paleček potká lesní ženy.

Jedna z nich, Vesna, mu je ochotna splnit jedno přání.

Paleček si přeje, aby se mohl probudit každý rok na jaře, když je příroda nejkrásnější.

Vždy pouze na osm dní.

Romance o Černém jezeře:

přírodní a vlastenecké motivy

Děj:

Na dně temného jezera je pohřbena dávná sláva českého národa, na kterou se již zapomnělo. Toto magické tajemství přitahuje autorovo pozornost a nemůže od hladiny odtrhnout oči. Autor pod jeho hladinou tuší hrdiny, kteří zesnuli pro vlast.

Romance o Karlu IV.:

historické a národní motivy

Děj:

Králi nechutnalo české víno. Kritizoval jej a přirovnával k českému národu. Nakonec mu však zachutnalo a i český národ si oblíbil.

Romance o jaře 1848:

politický podtext

Děj:

Jediná báseň ve sbírce s politickým podtextem. Autor popisuje změny v chování společnosti během uvolnění režimu v revolučním roce.

Romance italská:

náboženský motiv

Děj:

Ugo Bassi (mnich a republikán) je vydán do Říma během boje o sjednocení a má být popraven. Mnich knězi, který se mu před smrtí vysmívá, říká, že jej Bůh pozná podle rudého praporu a přijme jako svého sluhu.

Romance Helgolandská:

motiv viny a trestu

je to spíše balada, než romance

Děj:

John navede loď na břeh, aby ztroskotala. Když k ní přijde a chce ji vykrást, z jejích útrob se ozývají prosby o záchranu. Trosečník nabízí půl jmění z lodě. John ho nechává umřít, protože chce vše. Ráno, když se k lodi vrátí, zjistí, že muž byl jeho budoucí zeť.

Balada zimní:

motiv nadpřirozena

viny a trestu

zlo je potrestáno

Děj:

Čaroděj osvobodil tři muže z šibenice. Na oplátku pro něj mají sehnat polštář (ukraden chudě vdově), víno (ukradeno z kostela) a chléb (Hostie ukradená knězi, když ji nesl nemocnému). Druhého dne jsou všichni čtyři nalezeni mrtví.

Balada stará – stará!:

o lidských vztazích

sociální tematika

Děj:

Žena se vrhne i s dítětem do řeky, aby ukázala mlynáři, co jí provedl.

Balada tříkrálová:

náboženský a sociální motiv

Děj:

Tři králové se chtěli po narození vnutit Ježíšovi.

Ten jim odvětil, že až ho budou popravovat, nepřijde žádný z nich.

Romance štědrovečerní:

náboženský motiv

vyznívá humorně

Děj:

Sv. Petrovi ze zdá, že je spolu s celou vesnicí u zrození Páně.

Nejhezčí dívka ze vsi líbá Ježíška a Petr se velmi zlobí, když Panna Maria nezakročí.

Balada májová:

náboženské motivy

humorné

spíše romance

Děj:

Mladá dívka prosí svatou Petronilu, aby jí našla chlapce.

Je jí jedno jakého, jen aby nebyl zrzavý.

Když panna najde právě zrzka, dívka jej ráda přijímá.

Balada rajská:

náboženské motivy

humorné

spíše romance

Děj:

Svatá Alžběta je patronkou věrných žen.

Je však smutná, protože za pět set let nenašla jedinou.

Balada o duši Karla Borovského:

národnostní námět

na konci modlitba za záchranu národa (jeho ostrý jazyk nám bude chybět)

Děj:

Dvě dobré duše jsou vpuštěny do ráje, ale třetí – Havlíčkova nejprve ne.

Svatý Petr ji přijímá teprve poté, co Borovský řekne jedinou modlitbu, kterou kdy napsal.

Balada o polce:

polka: představuje dívku

ve skutečnosti jde o tanec

spíše romance (veselé)

Děj:

Vypráví o tom, jak do vesnice přijela polka (v básni personifikována jako krásná a veselá dívka) a všichni se roztancovali.

Balada o svatbě v Kanaán:

biblický motiv (Ježíš proměnil vodu na víno)

Děj:

Na svatbě v městě Kanaán došlo víno.

Přítomen byl však Ježíš s matkou.

Když Ježíšovi přinesli vodu, přeměnil ji ve vynikající víno.

Zasazení do kontextu české literatury

Neruda patří do tzv. Generace Májovců. (literatura 2. poloviny 19. stol.)

Generace májovců

- navazovala na odkaz K. H. Máchy (člověk, který neváhal bořit zažité představy o povaze a funkci českého básnictví)
- život byl svázán a limitován absolutistickou vládou Františka Josefa I., který r. 1848 nastoupil na rakouský trůn
- A. Bach byl ministrem vnitra, zavedl přísnou cenzuru, byla potlačena svobodná publicistika a svoboda projevu, omezení vydávání knih
- 1867- rakousko-uherské vyrovnání, české země pocítily zvýšený centralizační tlak z Vídně
- Neruda celou situaci pojmenoval jako „časy zaživa pohřbené“

Almanach Máj

- vystoupení básnické generace, nelíbila se jim situace nejen v literární oblasti
- hlavními organizátory byli Vítězslav Hálek a Jan Neruda
- chtěli svým dílem prolomit „mrtvé“ období
- chtěli dát najevo svou nespokojenost s politickým a kulturním životem, chtěli prosadit demokratické ideály
- chtěli vytvořit novou literaturu, jež by pravdivě zobrazovala svět (tíhnutí k realismu)
- požadavek světovosti literatury, překlady děl

Představitelé Almanachu Máj:

K. J. Erben

B. Němcová

Jan Neruda

Karolína Světlá

Vesnický román

Kříž u potoka

Vítězslav Hálek

Večerní písně

V přírodě

Pohádky z naší vesnice

Adolf Heyduk

Rudolf Mayer

Sofie Podlipská

Život autora a vliv na jeho tvorbu

Jan Neruda (1834-1891)

- český básník
- prozaik
- novinář
- fejetonista
- divadelník
- literární a výtvarný kritik
- hlavní představitel generace májovců
- Narodil se v Praze na Malé Straně v bývalých újezdských kasárnách; do Ostruhové (dnešní Nerudovy) ulice se přistěhoval až jako čtyřletý se svými rodiči ze Zásbuk; v Ostruhové ulici bydleli v domě U Dvou slunců.
- Studoval na gymnáziu, poté neúspěšně práva
- Novinářem deníku Čas, poté Hlas
- byl ale také redaktorem časopisů – např. Rodinné kroniky, Květy, Lumír, psal fejetony
- jako novinář byl uznáván, ale jako básník ne, protože psal o „ošklivých“ věcech
- velmi nerad cestoval – všechna jeho díla se odehrávají v Praze
- problémy s alkoholem
- většinu života prožil v nouzi
nikdy se neoženil
- jeho životními láskami byly Anna Holinová, Karolína Světlá, Tereška Macháčová, Anička Tichá

Znaky Nerudovy tvorby

1) Nerudova poezie

táhne k realistickému pohledu na svět (odmítání idyličnosti, iluzí), nesmlouvavý a neskreslený obraz

epičnost

reflexivnost

vtip

humor

sarkasmus

sociální citění

sebeironie

skromný, chvílemi až drsný jazyk

využívání lidové poezie

2) Nerudova próza

realistické ztvárnění skutečnosti

drobnokresba – specifický záběr na jednotlivé postavy

umělecká stránka jazyka

výběr slov a větná stavba blízká spíše hovorové řeči

vše směřuje ke stručnosti a k úsečnosti

snaha o přesné zobrazení skutečnosti

pozorovací talent – uvědomoval si maličkosti, detaily

Dílo

1. novinář
vtip a satirický humor
dobrý postřeh
napsal přes 2000 fejetonů! (fejetony signoval malým trojúhelníkem pod textem)
2. poezie
  - a) Hřbitovní kvítí:
odraz atmosféry ve společnosti
pesimistické verše
  - b) Knihy veršů:
má tři oddíly
známá je báseň Dědova mísa (sociální balada, nadpřirozeno)
  - c) Písně kosmické:
víra v pokrok lidstva
optimismus v souvislosti se změněnými dobovými poměry
motiv kosmu
  - d) Balady a romance
  - e) Prosté motivy:
intimní zpověď stárnoucího básníka
  - f) Zpěvy páteční:
patetické
vlastenecké verše
vydané po jeho smrti
chápány v souvislosti s Velkým pátkem (= smrt po které následuje vzkříšení)
součástí je báseň Láska
3. próza
  - a) Povídky malostranské:
zpodobňuje malostranský život z dob svého mládí
starosvětské prostředí
svět maloměstských lidiček
střídá tón vážný a humorný
věrná charakterizace postav
  - b) Arabesky:
soubor povídek
obrázky z pražského života